

رویکردی آمیخته برای سنجش شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان ابتدایی منطقه ۱۵ شهر تهران

A Mixed Approach to Measure the School Happiness of Elementary School Students in Tehran

تاریخ دریافت مقاله: ۳۱/۰۵/۱۴۰۰؛ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۵/۱۱/۱۴۰۰

F. Jafari
K. Salehi (Ph.D)
M. Javadi (Ph.D)
R. Kamali Mohajer

فاطمه جعفری^۱

کیوان صالحی^۲

محمد جواد پور^۳

رضا کمالی مهاجر^۴

Abstract: The current article is derived from a mixed method research and was conducted to determine the rate of students' subjective well-being in elementary school in Tehran. The statistical population consisted of all primary school students in the 15th district of Tehran. From this population 410 students, 4 schools and 12 classrooms were selected by convenience sampling method. The present study followed a mixed approach including both quantitative and qualitative methods to answer a specific research question. The data for analysis were collected using the Kamali Mohajer et al Elementary School Students' Subjective Well-Being Scale (2021) as well as a researcher-made checklist. The results showed that among the six components of school happiness, the three components including "teacher teaching", "student friends" and "student self" are in a relatively satisfactory condition and in three components including "managerial executive", "cultural", "environmental" has been in a state of unsatisfactory happiness and dissatisfaction. A comparison of alignment results and The researchers' field observation of the environmental conditions of the studied schools, revealed that there is 58% conformity and alignment, in 25% of the observed cases, the researcher evaluated the conditions better and the students did not consider the conditions suitable, and in 17% of the cases, the students also evaluated the conditions better and the students did not consider the conditions appropriate.

Keywords: assessment, happiness, happy students, happy school, school happiness

چکیده: مقاله حاضر برگرفته از پژوهشی به روش آمیخته از نوع همسوسازی همزمان است که با هدف سنجش میزان شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان ابتدایی شهر تهران انجام شد. جامعه آماری را کلیه دانش‌آموزان ابتدایی منطقه ۱۵ شهر تهران تشکیل دادند که به روش نمونه‌گیری در دسترس، ۴۱۰ دانش‌آموز مورد بررسی قرار گرفتند. برای اندازه‌گیری شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان از پرسشنامه شادکامی-مدرسه‌ای کمالی مهاجر و همکاران (۱۴۰۰) و برای بازبینی شرایط میدانی مدارس از فهرست‌وارسی محقق‌ساخته استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که در بین شش عامل شادکامی مدرسه‌ای سه عامل تدریس معلم، دوستان دانش‌آموز و خود دانش‌آموز در وضعیت شادکامی نسبتاً رضایت‌بخشی قرار دارند و سه عامل اجرایی-مدیریتی، فرهنگی و محیطی در وضعیت شادکامی نارضايت‌بخشی قرار دارد. مقایسه نتایج همسوسازی نشان می‌دهد که بین ادراک از شادکامی دانش‌آموزان و مشاهده میدانی محققان از شرایط محیطی مدارس مورد مطالعه، ۵۸ درصد مطابقت و همسویی وجود دارد، در ۲۵ درصد از موارد مشاهده‌شده، محقق شرایط را بهتر ارزیابی کرده و دانش‌آموزان شرایط را مناسب ندانستند و در ۱۷ درصد موارد هم دانش‌آموزان شرایط را بهتر ارزیابی کرده‌اند. در مجموع یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که دانش‌آموزان ابتدایی جامعه هدف از وضعیت شادکامی مدرسه‌ای نسبتاً متوسطی برخوردارند.

کلیدواژه‌ها: سنجش، شادکامی، دانش‌آموزان شاد، مدرسه شاد، شادکامی مدرسه‌ای

jafari73@ut.ac.ir

keyvansalehi@ut.ac.ir

javadi@ut.ac.ir

kamali.mohajer70@ut.ac.ir

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد تحقیقات آموزشی، دانشگاه تهران.

۲. استادیار دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران؛ (نویسنده مسئول)

۳. دانشیار گروه دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران

۴. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد تحقیقات آموزشی، دانشگاه تهران.

مقدمه

مدرسه از این مهم‌ترین نهادهایی است که از آن به عنوان خانواده دوم یاد شده (میرزایی، ۱۳۹۵) و از چنان ظرفیتی برخوردار است که به واسطه آن و با یک برنامه‌ریزی هوشمندانه می‌توان مسائل مهم اجتماعی و فرهنگی را به دانش‌آموزان آموزش داد و رشد مادام‌العمر و سلامت ذهنی کودکان و نوجوانان را تسهیل نمود (لانگ و هیوبنر، ۲۰۱۴). اهمیت آن به حدی است که هر فرد حدود ۱۲ سال از عمر خود را در محیط مدرسه و در ارتباط با همسالان می‌گذراند، در این سال‌های مهم رشد جسمی، روانی، اجتماعی، رفتارها و نگرش‌های معلمان و دانش‌آموزان و روابط حاکم بر مدرسه و حتی امکانات و فضای فیزیکی مدرسه تأثیر انکارناپذیری بر هویت‌یابی، شکوفایی استعدادها، پیشرفت تحصیلی، سلامت جسمی و مهم‌تر از همه سلامت روانی و شادکامی افراد دارد (نصوحی، احمدی و عابدی، ۱۳۸۳).

بر پایه سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و بر اساس چشم انداز ۱۴۰۴، مدرسه جلوه‌ای از تحقق مراتب حیات طیبه است و بایستی تأمین‌کننده نیازهای فردی و اجتماعی و محیطی اخلاقی، علمی و شاد و با نشاط باشد. در فصل پنجم این سند و در ذیل هدف‌های کلان؛ بر ضرورت تربیت انسانی موحد، مؤمن، سالم، شاد و بانشاط و قانون مدار بر اساس نظام معیار اسلامی، تأکید شده است. از سوی دیگر، «برنامه درسی ملی» هم به عنوان یکی از زیر نظام‌های اصلی سند تحول بنیادین و به منزله نقشه جامع یادگیری، زمینه ایجاد تحول همه جانبه، گسترده و عمیق در مفاهیم و محتوای آموزشی را فراهم می‌آورد. در این برنامه تحول‌آفرین، فراهم آوردن سازوکارهای مناسب برای طراحی، تدوین، اجرا و ارزشیابی از برنامه‌های درسی در سطوح ملی تا محلی را مهم‌ترین رسالت خطیر برنامه درسی ملی معرفی کرده، تا مبتنی بر فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی، مفاهیم آموزشی و تربیتی به گونه‌ای نظام‌مند و ساختاریافته در اختیار کودکان و نوجوانان قرار گرفته و محیطی با نشاط و مدرسه دوست‌داشتنی را به تصویر بکشاند. این امر ضمن تأکید بر اهمیت ایجاد محیطی بانشاط برای تقویت ادراک دانش‌آموزان از شادکامی مدرسه‌ای در برنامه درسی ملی، بر ضرورت توجه به عوامل مرتبط تأکید می‌نماید.

رویکردی آمیخته برای سنجش شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان ابتدایی ... شادکامی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر سلامت روان در زندگی انسان است. انسان‌ها بنا به سرشت و ماهیت وجودی خود همواره از افسرده‌بودن گریزانند و دوست دارند به سوی شاد بودن و شاد زندگی کردن در حرکت باشند. بالندگی، نشاط و سرزندگی انسان به دلیل تأثیر قابل ملاحظه‌ای که بر تمام جنبه‌های شخصیتی انسان و چگونگی بروز رفتارهای مختلف او دارد؛ همواره مورد توجه بوده‌است. از آنجایی که انسان موجودی تک‌بعدی نیست و شخصیت او از ابعاد شناختی، عاطفی، جسمانی، اجتماعی و معنوی تشکیل یافته است و سلامت روانی و جسمی او وابسته به رشد همه جانبه و هماهنگ این ابعاد است، یکی از متغیرهای برجسته برای مطالعه، مسئله شادی در زندگی انسان است (مرادی و هزارجریبی، ۱۳۹۶).

مفهوم شادی از دیرباز تا به امروز یک میل انسانی بنیادی به شمار می‌رفته است و در سال‌های اخیر پژوهشگران روانشناسی مثبت‌گرا توجه ویژه‌ای به موضوع شادی و ترویج آن در حوزه‌های خاص زندگی کودکان و نوجوانان داشته‌اند (تیان، ژائو و اسکات-هیوبنر؛ ۲۰۱۵). شادکامی بر نگرش و ادراک شخصی مبتنی است و حالتی مطبوع و دلپذیر است و از تجربه‌های مثبت و رضایت از زندگی نشأت می‌گیرد. از دیدگاه روان‌شناسی دو نوع شادکامی وجود دارد، یک نوع شادکامی از رهگذر شرایط محسوس زندگی نظیر زناشویی، تحصیل، شغل و امکانات مالی و رفاهی حاصل می‌شود که شادکامی عینی نامیده می‌شود، نوع دیگر، متأثر از حالات درونی و ادراک شخصی است که از آن به شادکامی ذهنی تعبیر می‌شود. شادکامی مؤلفه انرژی، شور و نشاط، حرکت و پویایی است و همچون سپری می‌تواند آدمی را در برابر استرس‌ها و مشکلات محافظت نموده و سلامت جسمی و روانی او را نیز تضمین کند (هیلز و آرگایل؛ ۲۰۰۲).

منظور از شادی در اینجا اظهار خوشحالی بلافاصله بعد از اتفاق، دست زدن، خندیدن و نظایر آن نیست بلکه ایجاد حسی مثبت در فرد برای چند روز یا ساعاتی در آینده است. افراد شاد احساس سرزندگی بیشتری می‌کنند، آسان‌تر تصمیم‌گیری می‌کنند، روحیه مشارکتی بیشتری دارند و نسبت به کسانی که با آنها زندگی می‌کنند، بیشتر احساس رضایت می‌کنند. اکثر پژوهش‌های مربوط به حوزه شادکامی، نشان‌دهنده آن است که افراد شاد از نظر ساختار

فکری، قضاوت و انگیزش با افراد ناشاد تفاوت دارند و از بازدهی فردی، شغلی، تحصیلی و اجتماعی بالاتری برخوردار هستند (لیمبومیرسکی، شلدون و اشکید، ۲۰۰۵).

در مدارس، شادی باید در اولویت قرار بگیرد. ما نمی‌توانیم از دانش‌آموزان انتظار موفقیت داشته باشیم مگر اینکه احساس شادی و خوشبختی درونی داشته باشند (بند، ۲۰۲۱). دانش‌آموزان شاد سریع‌تر یاد می‌گیرند و خلاقانه‌تر فکر می‌کنند. آن‌ها در مواقع شکست دارای انعطاف بیشتری هستند همچنین بچه‌های شاد روابط قوی‌تر دارند و راحت‌تر دوستان جدید پیدا می‌کنند (لاهی، ۲۰۱۶).

تمام کودکان سزاوار شاد بودن و لذت بردن از دوران مدرسه خود هستند؛ اعم از آن که این شادی از طریق یک عشق حقیقی به یادگیری به دست آید یا با تشکیل روابط مثبت و دوستانه یا احساس تعلق به یک جامعه یا اجتماع وسیع‌تر باشد. هم‌چنین ما نیازمند آن هستیم که تمام یادگیرندگان شاد باشند تا نسل آینده در دنیایی با آرامش بیشتر و موفق‌تر زندگی کند (مجدفر و ابولکاشف نوری، ۱۳۹۷).

دوران کودکی و نوجوانی فرصت‌هایی را برای توسعه پایه‌های سلامت روان و جلوگیری از مشکلات روانی فراهم می‌کند و مدرسه یک وسیله مهم است که می‌تواند موجبات آن را فراهم نماید (مارتین کروم و همکاران، ۲۰۱۶). مدارس علاوه بر اینکه مکانی هستند که دانش‌آموزان مهارت‌های علمی را کسب می‌کنند؛ هم‌چنین محیط‌های اجتماعی هستند که کودکان می‌توانند توانایی‌های اجتماعی و احساسی خود را در آن رشد دهند (سازمان همکاری و توسعه اقتصادی، ۲۰۱۷).

با توجه به حساسیت سنین کودکی و نوجوانی، توجه به این موضوع مهم در میان کودکان و نوجوانان از اهمیت دوچندانی برخوردار است و حداقل کاری که می‌توان برای تأمین بهداشت جسمی و روانی کودکان و نوجوانان داشته باشیم، ایجاد فضای شادی‌بخش در مدرسه است. به رغم اهمیت شادی و نشاط در مدرسه، بررسی‌های محقق نشان داد تاکنون پژوهشگران پیشین

---

1. Limbomiresky, Sheldon & Ashkid

2. Band

3. Lahey

4. Martin-Krumm Et Al.

5. OECD

رویکردی آمیخته برای سنجش شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان ابتدایی ...

به بررسی وضعیت شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان ابتدایی، مقایسه آن در مدارس ابتدایی تعیین عوامل مرتبط با شادکامی تحصیلی دانش‌آموزان، و تناسب آن با روابط دست‌اندرکاران مدرسه با دانش‌آموزان و امکانات فیزیکی مدرسه، نپرداخته‌اند. لذا با توجه به نقش پررنگ مدرسه در سلامت روان و شادکامی دانش‌آموزان و موفقیت دانش‌آموزان شاد نسبت به همسالان خود، در این پژوهش تلاش شده است تا میزان شادکامی تحصیلی در دانش‌آموزان مدارس منطقه ۱۵ شهر تهران به تفکیک هر یک از عوامل شش‌گانه مرتبط با شادکامی تعیین گردد. بدین منظور سؤال‌های پژوهشی زیر صورت‌بندی گردید:

۱) شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان مدارس ابتدایی منطقه ۱۵ شهر تهران از چه وضعیتی برخوردار است؟

۲) آیا بین وضعیت میدانی مشاهده شده با نظرات دانش‌آموزان درباره ادراک از شادکامی در مدرسه مطابقت وجود دارد؟

پیشینه پژوهش

شادی از مهم‌ترین احساساتی است که حوزه عاطفی انسان‌ها را شکل داده و در سلامت روان و عملکرد بهینه ایشان نقش بسزایی دارد (کیم و کیم، ۲۰۲۱). شادی و نشاط به زندگی معنا می‌بخشد و در پرتو آن دانش‌آموزان خصوصاً در دوران نوجوانی و جوانی می‌توانند خود را ساخته و قله‌های سلوک و پله‌های ترقی را چالاکانه بیمایند. جامعه علمی زنده و پویا، جامعه‌ای است که عناصر شادی آفرین در آن فراوان باشد در گذشته به نظر می‌رسید که وظیفه آموزش و پرورش تولید عده‌ای فارغ‌التحصیل است که تنها بتوانند امرار معاش کنند، اما چنین می‌نماید که در قرن جدید برنامه‌ریزی‌های آموزشی نظام‌های آموزش و پرورش این مرحله را پشت سر گذاشته و سرلوحه تعلیم و تربیت در یک جمله خلاصه شده است: «شوق زندگی کردن را به دانش‌آموزان بیاموزیم» پس باید معتقد باشیم که در حقیقت رشد پایدار ما در گرو شادی پایدار است (سلیگمن، ۱۹۹۰). یکی از ابعاد اساسی شخصیت انسان سلامت روان است. در نظر داشتن شادی و طراحی برنامه‌هایی برای شادبودن، باعث افزایش شادکامی

می‌شود و غالباً شادکامی توأم با کارکرد مطلوب بوده و با سلامت روانی همراه است. بین سلامت روان و شادکامی نیز ارتباط معنی داری وجود دارد. یعنی هر اندازه افراد از شادکامی بالاتری برخوردار باشند، سلامت روانی آنان نیز بهبود خواهد یافت (معینی و همکاران، ۱۳۹۵) شادکامی تأثیر مثبت چشمگیری بر رفتار افراد، از جمله تفکر مثبت دارد. افراد هنگامی که شاد هستند و اعتماد به نفس دارند مثبت فکر می‌کنند برای رویایی با مشکلات و تصمیم‌گیری مناسب آمادگی بیشتری دارند (البینه، محاسنه و الزوی، ۲۰۲۱). در واقع شادی همانند ثروتی است که می‌توان آن را از دست داد و یا اینکه بر آن افزود. با استفاده از روش‌های شادی‌بخش در مدرسه، می‌توان علاوه بر ایجاد محیطی رضایت‌بخش برای دانش‌آموز، با بسیاری دیگر از مشکلات از جمله میزان غیبت، بی‌حوصلگی و کسالت در کلاس درس، امراض جسمی و روانی و در نهایت مسأله افت تحصیلی، مقابله شود و محیطی فراهم شود که امکانات فراگیری مؤثر دانش‌آموز در نظر گرفته شود. لذا توجه به تأثیر روش‌های شادی‌بخش در محیط مدرسه دانش‌آموزان در دوره‌های مختلف تحصیلی به خصوص دوره ابتدایی ضروری به نظر می‌رسد. نرخ شادی و خنده در مدارس ایران بسیار پایین است و در اولویت‌های برنامه‌ریزی آموزشی جایگاه ویژه‌ای ندارد. میزان شیوع خنده و توسعه فضای فرح‌بخش در آموزشگاه‌ها مورد بی‌مهری قرار گرفته است. یکی از مشکلات هر جامعه غفلت از شادی و نشاط و در نتیجه افزایش بیماری‌های مختلف روانی از قبیل اضطراب و افسردگی است (جعفری مقدم، ۱۳۸۵). دوره ابتدایی، دوره آموزش مهارت‌های زندگی است و این آموزش‌ها کمک شایانی به کودکان برای بهتر زیستن در تمام عمر خواهد نمود. آموزش مهارت‌های زندگی بر سلامت و بهداشت روان دانش‌آموزان تأثیر زیادی دارد (ادیب‌منش و صدر، ۱۴۰۰). از جمله مهم‌ترین مهارت‌هایی که باید در دبستان به کودکان آموزش داد، مهارت شاد زیستن است.

توجه به سلامت روانی دانش‌آموزان و ایجاد نشاط در مدارس باعث می‌شود که دانش‌آموزان با رغبت بیشتری در مدرسه حضور یابند، و این امر نه تنها موفقیت بیشتر در امور تحصیلی را به همراه دارد، بلکه ارزش‌های مورد توجه مدرسه نیز پاس داشته می‌شوند و روابط صمیمانه توأم با احترام در مدرسه و جامعه تقویت می‌شود (نصوحی، ۱۳۸۲). همچنین مشاهده

رویکردی آمیخته برای سنجش شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان ابتدایی ...
شده است که کودکان شاد انگیزه بیشتری برای یادگیری دارند و دارای روابط بسیار خوبی با معلم و همکلاسی‌های خود هستند، انعطاف‌پذیرتر و خلاق‌تر هستند و می‌توانند مشکلات را بهتر حل کنند و دارای مشکلات رفتاری کمتری هستند (تلف، ۲۰۲۱).

ایجاد مدارس شاد نقش مهمی در بهبود کیفیت آموزش و یادگیری و در نهایت کمک به پیشرفت آموزش و پرورش ملی دارد (جیان و همکاران، ۲۰۲۱).

ملاک‌های شاداب‌سازی مدارس در ۳ مقوله عوامل آموزشی، عوامل محیطی و اجرایی مدیریتی و عوامل اجتماعی دسته‌بندی شدند و مقوله آموزشی به ۵ زیر مقوله حجم کاری منطقی برای دانش‌آموز، ارتقا روحیه کار گروهی، آزادی یادگیرنده و خلاقیت، فعالیت‌های فوق برنامه، سلامت ذهنی و اجرایی مدیریتی به ۵ زیر مقوله محیط گرم و دوستانه، محیط امن و به دور از تهدید، فضای آموزشی باز و سبز، مدیریت مدرسه دموکراتیک، نظم مثبت دسته‌بندی شد. مقوله عوامل اجتماعی به ۵ زیر مقوله روابط دوستانه در مدرسه، احترام به تنوع و تفاوت‌های فردی، ارتقا ارزش‌ها و عملکردهای مثبت، شرایط رفاه معلمان، نگرش مثبت معلمان دسته‌بندی شده‌اند (کمری، ۱۳۹۷). عوامل فیزیکی مدرسه همانند سایر عوامل روانی که ذکر شد نقش موثر بر شادکامی دانش‌آموزان دارد به عنوان مثال یکی از عوامل موثر تربیتی در آموزش و پرورش جدید، نحوه معماری فضاهای آموزشی است. در تعلیم و تربیت جدید، فضای فیزیکی مدرسه نه تنها یک محیط خشک و بی‌روح در فرآیند یادگیری محسوب نمی‌گردد، بلکه به عنوان یک عامل زنده و پویا در کیفیت فعالیت‌های آموزشی و تربیتی دانش‌آموزان نقش ایفا می‌کند. به عقیده صاحب نظران تعلیم و تربیت، در یک نگاه سیستمی، چگونگی معماری مدارس و عناصر تشکیل دهنده آن مثل رنگ، نور، صدا، تجهیزات و جز آن می‌توانند در کنار سایر عوامل آموزشی و تربیتی اثرات قابل توجهی بر فراگیران و دانش‌آموزان باقی‌گذارند (افلاکی‌فرد و بزم، ۱۳۹۷). در کنار سه مبنای سنتی برنامه درسی یعنی علم، جامعه و یادگیرنده، مبانی دیگری همچون فناوری اطلاعات و ارتباطات، سیاست، هنر و زیبایی‌شناسی و غیره برای برنامه‌های درسی نیاز است و در صورت عدم توجه به آنها میزان برنامه‌های درسی پوچ افزایش خواهند یافت (گرمابی و همکاران، ۱۳۹۴)، هنر و زیبایی‌شناسی در

دبستان از موضوعاتی است که می‌تواند موجب شادی دانش‌آموزان شود همچنین تأثیر محیط زندگی را نمی‌توان در بررسی شادکامی دانش‌آموزان نادیده گرفت.

زندگی در محله‌های با سطوح بالاتری از زیبایی و فضای سبز همراه با شادی بیشتر است و افرادی که محله خود را امن‌تر، کارآمدتر و زیباتر درک کرده بودند بیشتر شاد بودند. افراد با ارتباط اجتماعی بیشتر، همبستگی اجتماعی بیشتری دارند و همسایگان خود را مورد اعتماد قرار می‌دادند، بیشتر خوشحال بودند، (هارت و همکاران، ۲۰۱۸)

امروزه زیباسازی مدارس نقش بسیار موثر و کلیدی در شادی دانش‌آموزان ابتدایی دارد (احمدی‌سیاه‌بومی و صالحی، ۱۳۹۴)، بر اساس یافته‌های سزر و کان^۲ (۲۰۱۹) شرایط فیزیکی مدراس باید بهبود یابد و در مدارس محیط یادگیری باید مطابق علایق دانش‌آموزان بازطراحی شود همچنین برای شادی دانش‌آموزان در مدرسه باید فعالیت‌های اجتماعی (فرهنگی) و فعالیت‌های ورزشی افزایش پیدا کند.

می‌توان اذعان داشت رشد و تکامل همه جانبه یک دانش‌آموز با توجه به مدت زمان تحصیل او در در ابعاد جسمانی، شناختی، عاطفی، اخلاقی و معنوی به واسطه نشاط و شادابی در مدرسه فراهم می‌آید. چنانچه یکی از این موارد دچار صدمه شود یا مورد غفلت واقع شود دانش‌آموز به توانایی و شایستگی کامل نخواهد رسید. به بیان دیگر مشخصه یک محیط مناسب، وجود محرک‌ها و انگیزه‌های لازم و منطبق با هر مرحله رشد انسان است که باید در نظر گرفته شود و در طراحی محیطی اعمال گردد (احمدی افسوسی، ۱۳۹۲).

پژوهش حاضر در ارتباط با دانش‌آموزان است و با توجه به این که آن‌ها نسل آینده کشور را تشکیل می‌دهند و سرمایه‌های انسانی و اجتماعی کشور محسوب می‌شوند، لذا با تأکید بر رویکرد شادی مبتنی بر سعادت‌گرایی می‌خواهیم که دانش‌آموزان به دنبال این نوع شادی باشند نه این که با شادی‌های زود گذر وقت و عمر گرانبه‌ای خود را بیهوده هدر دهند.

بررسی پیشینه پژوهش نشان داد که در مطالعات انجام‌شده در داخل و خارج از کشور بیشتر به تعیین میزان شادکامی افراد و بررسی رابطه شادی با عوامل دیگر نظیر موفقیت

رویکردی آمیخته برای سنجش شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان ابتدایی ...
تحصیلی، عملکرد تحصیلی، عزت‌نفس، سلامت‌روان و مطالبی از این قبیل پرداخته‌شده و مطالعات میدانی بسیار اندکی درباره ارزیابی شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان گزارش شده‌است. بنابراین به رغم اهمیت بسیار بالای شادی در مدارس دوره ابتدایی، کم‌توجهی به سنجش شادکامی در مدارس ضرورت مطالعه میدانی و بررسی سازه شادکامی در مدرسه را دوچندان می‌نماید؛ لذا این مطالعه با هدف سنجش میزان احساس شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان دوره دوم ابتدایی منطقه ۱۵ شهر تهران انجام شده‌است.

روش

روش پژوهش حاضر از نوع روش‌های آمیخته از نوع همسوسازی ابزار گردآوری داده‌ها است، در این روش هر دو پژوهش کیفی و کمی با هم ترکیب یا مرتبط می‌شوند. این روش مستلزم مفروضه‌های فلسفی، استفاده از رویکردهای کیفی و کمی و ترکیب هر دو رویکرد در یک مطالعه است (صالحی و گل‌افشانی؛ ۲۰۱۰). بنابراین روش پژوهش آمیخته چیزی بیشتر از گردآوری و تحلیل هر دو نوع داده‌هاست. این مطالعه هم چنین مستلزم استفاده همزمان از هر دو نوع رویکرد به طور همزمان است (کرسول، ۱۳۹۶). در طرح‌های همسوسازی همزمان پژوهشگر علاوه بر این‌که به هر دو مجموعه داده‌های کمی و کیفی وزن و اهمیت مساوی می‌دهد، همزمان به گردآوری داده‌های کمی و کیفی پرداخته و در تحلیل داده‌ها به مقایسه دو دسته داده‌های کمی و کیفی می‌پردازد (بازرگان، ۱۳۹۵)، تا همگرایی، تفاوت یا پیوند بین آنها را تعیین کند (کرسول، ۱۳۹۶). به عبارت دیگر، روندهای آماری حاصل از داده‌های کمی را با موضوع‌های حاصل از داده‌های کیفی مورد مقایسه قرار می‌دهد. در این پژوهش هم به منظور گردآوری، تحلیل و مقایسه دو دسته داده‌های کمی و کیفی، از پرسشنامه کمالی مهاجر و همکاران (۱۴۰۰) و مشاهده میدانی مبتنی بر فهرست‌وارسی محقق‌ساخته به صورت همزمان استفاده گردید؛ به گونه‌ای که در اجرای فهرست‌وارسی محقق‌ساخته و پرسشنامه‌های شادکامی هیچ‌گونه تقدم یا تأخیری وجود نداشت؛ به دیگر سخن همزمان با اجرای پرسشنامه شادکامی مدرسه‌ای بر روی نمونه پژوهشی، پژوهشگر به مشاهده موارد موجود در فهرست‌وارسی پرداخت تا همگونی یافته‌ها را نمایان کند و تطابق نتیجه‌گیری از این دو دسته را آشکار سازد.

پژوهشگر در بخش کیفی و با توجه به یافته‌های بخش کمی تلاش نمود تا به بررسی وضعیت شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان مورد مطالعه بپردازد، از این رو این مطالعه را می‌توان مطالعه‌ای با رویکردی آمیخته از نوع همزمان دانست.

در بخش کمی، به اندازه‌گیری وضعیت شادکامی مدرسه‌ای پرداخته شد. جامعه پژوهش حاضر در بخش کمی، شامل کلیه دانش‌آموزان دوره دوم ابتدایی منطقه ۱۵ شهر تهران است که نمونه پژوهش به صورت در دسترس بوده و شامل دانش‌آموزان دوره دوم ابتدایی منطقه ۱۵ شهر تهران مورد مطالعه قرار گرفت. در انتخاب مدارس بدین شکل عمل گردید که در کل، ۴ مدرسه و از هر مدرسه ۳ کلاس در پایه‌های چهارم، پنجم و ششم انتخاب شدند و در مجموع ۴۱۰ نفر از دانش‌آموزان به پرسشنامه‌های شادکامی مدرسه‌ای کمالی مهاجر و همکاران (۱۴۰۰) پاسخ دادند که پس از غربال پرسشنامه‌ها ۳۸۶ پرسشنامه قابل تحلیل باقی ماند. این پرسشنامه شامل ۵۵ گویه با طیف لیکرت، شامل گزینه‌های خیلی کم، کم، زیاد و خیلی زیاد است؛ این پرسشنامه شش عامل شامل عوامل مربوط به اجرایی‌مدیریتی، محیط فیزیکی، معلم، فرهنگی، دوستان دانش‌آموز و خود دانش‌آموز دارد. روایی ابزار از طریق روایی محتوایی و نظر متخصصان مورد تایید قرار گرفت که مقدار شاخص روایی محتوایی ۰/۷۵۳ بود، پایایی پرسشنامه نیز از طریق آلفای کرونباخ اندازه‌گیری شده و مقدار آن ۰/۸۶ بود. اجرای پرسشنامه‌ها در ۲ مدرسه دخترانه و ۲ مدرسه پسرانه و از هر مدرسه سه کلاس پایه چهارم و پنجم و ششم انتخاب شدند. در بخش کمی، پژوهشگران تصمیم گرفتند تا با توجه به سوال‌های پژوهش، یک بار با گرفتن میانگین از کل پاسخ‌های دانش‌آموزان و همه عامل‌ها و سپس به طور جداگانه از هر عامل و هر پایه و بین دختران و پسران میزان شادکامی را تعیین می‌کند. با توجه به اینکه طیف لیکرت پاسخ‌ها، پرسشنامه شادکامی مدرسه‌ای از ۱ تا ۴ است، لذا میانگین نظری پاسخ‌دهی به پرسشنامه به این صورت محاسبه شد:

$$\bar{x} = \left(\frac{\max - \min}{2} \right) + \min \Rightarrow \bar{x} = \left(\frac{4 - 1}{2} \right) + 1 = 2.5$$

بنابراین در هر کدام از آیتم‌ها عدد ۲/۵ به عنوان میانگین نظری و مبانی مقایسه شادکامی مدرسه‌ای تعیین گردید و در قالب یک طیف قضاوت (هتجار) را به صورت زیر تعیین گردید:

رویکردی آمیخته برای سنجش شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان ابتدایی ...

جدول ۱. دامنه سطوح شادکامی مدرسه‌ای

خیلی شاد	شاد	ناشاد	خیلی ناشاد	هنجار
(بسیار رضایت‌بخش)	(تا حدی رضایت‌بخش)	(تا حدی ناراضایت‌بخش)	(بسیار ناراضایت‌بخش)	
۳-۴	۲-۳	۱-۲	۱-۲	سطوح قضاوت

در بخش کیفی و با هدف مشاهده میدانی نشانگان محیطی مرتبط با شادکامی مدرسه‌ای و تعیین همگونی یافته‌ها و تطابق نتیجه‌گیری با بخش کمی، از فهرست‌وارسی محقق‌ساخته استفاده گردید. این فهرست‌وارسی از ۲۶ سوال تشکیل شده که شامل بعد فیزیکی مدرسه است و محقق باید یکی از گزینه‌های بله (واجد شرایط) یا خیر (فاقد شرایط) را برای هر سوال برمی‌گزید، کنار هر سوال هم بخشی با عنوان توضیحات تعبیه شده بود تا اگر مورد خاص و یا نکته‌ای بود پژوهشگر آن را ثبت کند. سایر موارد که باید خارج از کلاس بررسی می‌شدند مثل آزمایشگاه، کتابخانه و فضای ورزشی، فضای سبز، سرویس‌های بهداشتی، امکانات تدریس هوشمند نیز توسط محقق پس از اجرای پرسشنامه‌ها، بررسی می‌شد. روایی محتوایی و صوری فهرست‌وارسی با پرسش از خبرگان و روایی سازه آن از طریق تحلیل عاملی بررسی گردید. میدان پژوهش حاضر، مدارس دوره ابتدایی منطقه ۱۵ شهر تهران است. به منظور گردآوری داده‌ها، پژوهشگر و همکار پژوهشی او که هر دو معلم بودند، همزمان با اجرای پرسشنامه در مدارس، مسئولیت اجرای فهرست‌وارسی در کلاس و در محیط مدرسه را به عهده‌داشتند. در فرایند گردآوری داده‌ها، پژوهشگران سر کلاس همزمان با اجرای پرسشنامه‌ها مواردی را که در کلاس مشاهده می‌کرد از نظر وجود یا عدم وجود ویژگی مورد نظر بررسی می‌کرد و در فهرست‌وارسی علامت‌گذاری می‌نمودند. بعد از گردآوری داده‌ها، تعداد پاسخ‌های بله برای هر کلاس را تقسیم بر تعداد کل سوال‌ها که ۲۶ سوال است می‌کند و در صد ضرب می‌کند و به صورت درصد گزارش می‌دهد. در تحلیل داده‌ها و بر اساس پاسخ‌های مثبت به فهرست‌وارسی، تحلیل انجام می‌شود. در تفسیر وضعیت موجود، چنانچه نمره اکتسابی در یک مدرسه در هر کدام از مولفه‌ها، در دامنه ۰ تا ۲۵ درصد باشد از آن مدرسه، با عنوان مدرسه خیلی ناشاد (وضعیت بسیار ناراضایت‌بخش)، تعبیر می‌شود. در مراتب بعدی، از ۲۵ تا ۵۰ درصد را مدرسه ناشاد، (تا حدی ناراضایت‌بخش) از ۵۰ تا ۷۵ درصد را

مدرسه شاد (تا حدی رضایت‌بخش) و از ۷۵ تا ۱۰۰ درصد را مدرسه خیلی شاد (بسیار رضایت‌بخش) تفسیر می‌شود.

روند تحلیل داده‌ها برای پاسخ به سوال دوم پژوهش به این صورت بود که پژوهشگر مبتنی بر میانگین عامل محیطی مربوط به هر کلاس، که در سؤال اول و مبتنی بر نظرات دانش‌آموزان، میزان شادکامی آن کلاس را تعیین کرده بود، وضعیت محیطی آن را در نظر می‌گرفت، سپس از فهرست‌وارسی محقق ساخته استفاده می‌شد تا تعداد پاسخ‌های بله را بر عدد ۲۶ که تعداد سوال‌های فهرست‌وارسی بودند تقسیم کرده و در عدد صد ضرب می‌کرد تا درصد پاسخ‌های بله (درصد برخورداری از نشانگان مرتبط با شادکامی در محیط فیزیکی) در عامل محیطی مشخص شده و وضعیت شادکامی هر کلاس تعیین گردد. در نهایت، وضعیت تطابق یا عدم تطابق بین نتایج برآمده از بخش کمی (داده‌های کمی مبتنی بر نظرات دانش‌آموزان) و نتایج برآمده از بخش کیفی (داده‌ای کیفی مبتنی بر مشاهده میدانی کلاس درس با استفاده از فهرست‌وارسی) مورد مقایسه قرار گرفته و آشکار می‌گردید.

یافته‌ها

در این قسمت به تفکیک هر یک از سوال‌های پژوهش پاسخ داده شده است. به این صورت که ابتدا یافته‌های توصیفی از جمله میانگین و انحراف معیار و شاخص‌های توزیع برای هریک از متغیرها ارائه شد. سپس به آزمون سوال‌های پژوهش با استفاده از روش‌های آماری مناسب پرداخته شد و سپس نتایج این تحلیل با مشاهدات میدانی پژوهشگر در فهرست‌وارسی مقایسه شد و تطابق یا عدم تطابق یافته‌ها با هم مشخص شد. عامل‌های مشخص شده با فهرست‌وارسی محقق ساخته بررسی و مقایسه شد.

به تفکیک عوامل زیربنایی، شادکامی تحصیلی دانش‌آموزان مدارس ابتدایی منطقه ۱۵ شهر تهران از چه وضعیتی برخوردار است؟

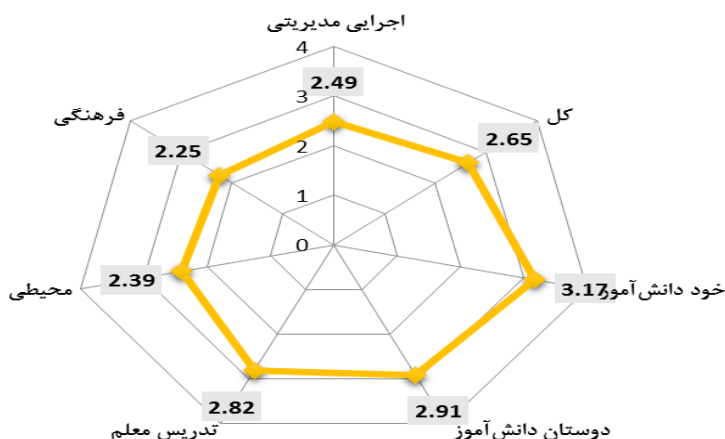
برای پاسخ به این سوال، شاخص‌های توصیفی مربوط به هر عامل و نمره کل پرسشنامه شادکامی مدرسه‌ای برای کل اعضای نمونه ارائه شده است. به منظور درک بهتر از وضعیت گروه نمونه در متغیرهای پژوهش نمودار ستونی رسم شده است.

رویکردی آمیخته برای سنجش شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان ابتدایی ...

جدول ۲. شاخص‌های توصیفی به تفکیک عوامل زیربنایی

عوامل	تعداد	میانگین	میانه	انحراف استاندارد	کمترین	بیشترین
اجرایی مدیریتی	۳۸۶	۲,۴۹	۲,۶۰	۰,۵۵۹	۱,۰۰	۴,۰۰
فرهنگی	۳۸۶	۲,۲۵	۲,۲۱	۰,۵۶	۱,۰۰	۳,۸۶
محیطی	۳۸۶	۲,۳۹	۲,۴۰	۰,۴۲	۱,۲۷	۳,۴۷
تدریس معلم	۳۸۶	۲,۸۲	۲,۸۸	۰,۵۱	۱,۲۵	۴,۰۰
دوستان دانش‌آموز	۳۸۶	۲,۹۱	۳,۰۰	۰,۶۲	۱,۰۰	۴,۰۰
خود دانش‌آموز	۳۸۶	۳,۱۷	۳,۲۹	۰,۵۱	۱,۲۹	۴,۰۰
کل	۳۸۶	۲,۶۵	۲,۶۵	۰,۳۷	۱,۴۱	۳,۵۶

جدول ۲ نمرات تعدیل یافته (نمره هر عامل تقسیم بر تعداد سوالات هر عامل) مولفه‌ها شادکامی مدرسه‌ای در دانش‌آموزان منطقه ۱۵ شهر تهران را نشان می‌دهد. بر این اساس، دو عامل دوستان دانش‌آموز و خود دانش‌آموز، بالاترین میانگین شادکامی مدرسه‌ای را (به ترتیب ۲,۹ و ۳,۱) را در میان عوامل شش‌گانه به خود اختصاص داده است که با توجه به هنجار از قبل تعیین شده، نشان دهنده وضعیت خوب شادکامی است؛ به دیگر سخن، میانگین بدست‌آمده نشان می‌دهد که مبتنی بر این دو عامل، دانش‌آموزان از شادکامی مدرسه‌ای خوبی برخوردار بوده‌اند؛ همچنین عامل فرهنگی و محیطی با کسب میانگین به ترتیب ۲/۲۵ و ۲/۳۸، کمترین میانگین را در بین عوامل شش‌گانه داشته و از لحاظ برنامه‌های فرهنگی دانش‌آموزان، رضایت لازم برخوردار نبوده و دارای ادراک از شادکامی ضعیفی هستند؛ هم‌چنین عامل محیطی نیز مانند عامل فرهنگی دارای وضعیت خوبی نیست و از این لحاظ نیز دانش‌آموزان دارای ادراک از شادکامی ضعیفی هستند. میانگین کل پرسشنامه ۲/۶۴ و انحراف استاندارد آن ۰/۳۷ بود. با توجه به میانگین کل، دانش‌آموزان منطقه ۱۵ تا حد رضایت‌بخشی از احساس شادی و شادکامی برخوردار بوده‌اند.

شکل ۱ نمودار مقایسه‌ای میانگین عوامل شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان

شکل ۱ نمودار مقایسه میانگین عوامل شادکامی مدرسه‌ای است. همانگونه که مشاهده می‌شود عامل مربوط به خود دانش‌آموز دارای بالاترین میانگین احساس شادکامی مدرسه‌ای و عامل مربوط به برنامه‌های فرهنگی دارای کمترین میانگین نسبت به سایر عوامل بوده است. در جدول زیر هر یک از سوالات را به همراه میانگین و فراوانی پاسخ‌ها به طیف لیکرت مشاهده می‌نمایید.

جدول ۳. فراوانی پاسخ آزمودنی‌ها به گزینه‌های پرسشنامه شادکامی مدرسه‌ای

شماره سوالات	عنوان سوال	خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد	میانگین شادکامی	وضعیت رضایت‌بخش
۱	در مدرسه ما جشن‌های مختلفی برگزار می‌شود.	۲۹	۱۰۴	۱۵۶	۹۷	۲.۸۳	تا حدی رضایت‌بخش
۲	زمانی که به کمک دوستانم نیاز دارم، به من کمک می‌کنند.	۳۶	۹۶	۱۲۱	۱۳۳	۲.۹۱	تا حدی رضایت‌بخش
۳	از ابتدای سال تا کنون به اردوهای مختلفی رفته ایم.	۴۱	۱۲۸	۱۳۳	۸۴	۲.۶۷	تا حدی رضایت‌بخش
۴	نیمکت‌های ما سالم و راحت هستند.	۹۳	۱۲۰	۹۳	۸۰	۲.۴۱	تا حدی رضایت‌بخش
۵	کلاس ما نور و روشنایی مناسب و کافی دارد.	۶۱	۱۰۲	۱۱۸	۱۰۵	۲.۶۹	تا حدی رضایت‌بخش
۶	امکانات ورزشی مناسب در مدرسه ما	۱۸	۲۵	۱۰۶	۲۳۷	۳.۴۶	تا حدی رضایت‌بخش

شماره سوالات	عنوان سوال	خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	وضعیت شادکامی
	وجود دارد.						رضایت‌بخش
۷	در مدرسه ما مسابقات ورزشی مختلفی برگزار می‌شود.	۳۲۸	۲۶	۹	۲۳	۱.۲۹	بسیار نارضايت‌بخش
۸	آزمایشگاه مدرسه وسایل لازم برای انجام آزمایش‌ها را دارد.	۹۵	۸۰	۹۵	۱۱۶	۲.۶۰	تاحدی رضایت‌بخش
۹	مدرسه ما امن است و کسی نمیتواند به دیگری زور بگوید.	۱۷	۴۲	۹۸	۲۲۹	۳.۴۰	بسیار رضایت‌بخش
۱۰	سرویس‌های بهداشتی ما تمیز و پاکیزه است.	۱۲۹	۹۵	۱۰۲	۶۰	۲.۲۴	تاحدی نارضايت‌بخش
۱۱	کتابخانه مدرسه ما کتاب‌های متنوع و جذابی دارد.	۱۳۳	۶۷	۹۰	۹۶	۲.۳۹	تاحدی نارضايت‌بخش
۱۲	حیاط مدرسه ما گل‌ها و درخت‌های زیبایی دارد.	۱۳۱	۸۰	۸۳	۹۲	۲.۳۵	تاحدی نارضايت‌بخش
۱۳	ما در کلاس خود گل‌دان داریم.	۲۶۷	۵۶	۲۷	۳۶	۱.۵۶	بسیار نارضايت‌بخش
۱۴	من از مراسم صبحگاهی لذت می‌برم.	۱۴۵	۵۹	۶۵	۱۱۷	۲.۴۰	تاحدی نارضايت‌بخش
۱۵	مدرسه ما تمیز و پاکیزه است.	۶۵	۹۴	۱۲۳	۱۰۴	۲.۶۹	تاحدی رضایت‌بخش
۱۶	من هم در مسابقات ورزشی مدرسه شرکت داده می‌شوم.	۱۶۱	۹۳	۶۷	۶۵	۲.۰۹	تاحدی نارضايت‌بخش
۱۷	نیمکت‌های کلاس ما اندازه مناسبی دارد.	۷۳	۸۱	۱۱۲	۱۲۰	۲.۷۲	تاحدی نارضايت‌بخش
۱۸	در مدرسه مسئولیت انجام کاری را بر عهده دارم.	۱۲۸	۹۰	۸۴	۸۴	۲.۳۲	تاحدی نارضايت‌بخش
۱۹	در جشن‌های مدرسه برنامه‌های جالبی اجرا می‌شود.	۲۱۷	۹۱	۶۳	۱۵	۱.۶۸	بسیار نارضايت‌بخش
۲۰	مدرسه ما کتابخانه بزرگ با میزهای مناسبی دارد.	۷۴	۱۲۳	۱۱۹	۷۰	۲.۴۸	تاحدی نارضايت‌بخش
۲۱	من از زنگ هنر و فعالیت‌های این ساعت، راضی هستم.	۱۳۲	۷۴	۵۱	۱۲۹	۲.۴۶	تاحدی نارضايت‌بخش
۲۲	ما در زنگ هنر فعالیت‌های هنری مختلفی انجام می‌دهیم.	۹۰	۸۵	۱۰۳	۱۰۸	۲.۵۹	تاحدی رضایت‌بخش
۲۳	من از رنگ لباس‌های فرم مدرسه رضایت دارم.	۱۱۲	۷۴	۸۹	۱۱۱	۲.۵۲	تاحدی رضایت‌بخش
۲۴	من در مدرسه، کمد شخصی برای	۱۷۴	۱۱۲	۵۴	۴۶	۱.۹۳	تاحدی

شماره سوالات	عنوان سوال	خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	وضعیت شادکامی
	گذاشتن وسایلم دارم.						نارضایت بخش
۲۵	معاون‌های ما مهربان هستند.	۱۷	۴۶	۱۲۲	۲۰۱	۳,۳۱	بسیار رضایت بخش
۲۶	کلاس ما در زمستان به اندازه کافی گرم است.	۹۱	۸۶	۱۰۶	۱۰۳	۲,۵۷	تاحدی رضایت بخش
۲۷	ما آزمایش‌های علوم را در آزمایشگاه (کلاس) انجام می‌دهیم.	۵۹	۱۰۲	۹۷	۱۲۸	۲,۷۶	تاحدی رضایت بخش
۲۸	تکالیف کلاسی من (یا مشق‌های خانه) سبک و راحت است.	۵۷	۷۱	۷۵	۱۸۳	۲,۹۹	تاحدی رضایت بخش
۲۹	کلاس ما در روزهای گرم، هوای خنک دارد. (کولر یا پنکه)	۲۴۹	۶۳	۳۴	۴۰	۱,۶۵	بسیار نارضایت بخش
۳۰	معلم درس را همراه با بازی و نمایش به ما تدریس می‌کند.	۹۱	۸۹	۷۵	۱۳۱	۲,۶۴	تاحدی رضایت بخش
۳۱	معلم معمولاً مرا تشویق و تحسین می‌کند.	۴۱	۷۶	۱۰۸	۱۶۱	۳,۰۱	تاحدی رضایت بخش
۳۲	در مدرسه ما کلاس‌های فوق برنامه برگزار می‌شود.	۹۰	۹۵	۹۷	۱۰۴	۲,۵۶	تاحدی رضایت بخش
۳۳	معلمم با من رفتار دوستانه‌ای دارد.	۱۸	۳۴	۸۱	۲۵۳	۳,۴۷	بسیار رضایت بخش
۳۴	من معلم خود را دوست دارم.	۱۵	۱۲	۳۴	۳۲۵	۳,۷۳	بسیار رضایت بخش
۳۵	من درس‌ها را به راحتی می‌فهمم و یاد می‌گیرم.	۹۵	۹۲	۱۰۶	۹۳	۲,۵۱	بسیار نارضایت بخش
۳۶	وقتی درسی را متوجه نمی‌شوم، معلم آن را دوباره و با مهربانی برایم توضیح می‌دهد.	۱۶	۴۲	۸۳	۲۴۵	۳,۶۴	بسیار رضایت بخش
۳۷	در زنگ هنر کاردستی‌هایی درست می‌کنیم.	۱۶	۵۳	۱۵۲	۱۶۵	۳,۲۱	تاحدی رضایت بخش
۳۸	من مطالب علمی جدیدی را در مدرسه یاد می‌گیرم.	۷۰	۱۰۴	۱۰۹	۱۰۳	۲,۶۳	تاحدی رضایت بخش
۳۹	دوستانم در مدرسه با من رفتار خوبی دارند.	۳۲	۶۸	۱۲۶	۱۶۰	۳,۰۴	تاحدی رضایت بخش
۴۰	من در درس‌هایم نمرات «خیلی خوب» می‌گیرم.	۱۳۳	۵۲	۸۰	۱۲۱	۲,۴۹	تاحدی نارضایت بخش
۴۱	من در مدرسه با دوستانم بازی	۵۳	۶۶	۱۱۹	۱۴۸	۲,۹۴	تاحدی

رویکردی آمیخته برای سنجش شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان ابتدایی ...

شماره سوالات	عنوان سوال	خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	وضعیت شادکامی
	می‌کنم.						رضایت‌بخش
۴۲	تعداد دوستان من در مدرسه.....است.	۴۰	۶۵	۱۱۱	۱۷۰	۳,۰۶	تاحدی رضایت‌بخش
۴۳	دوستانم هر زمان که لازم باشد از من حمایت می‌کنند.	۴۵	۸۸	۱۱۵	۱۳۸	۲,۹۰	تاحدی رضایت‌بخش
۴۴	در زنگ‌های تفریح، آهنگ‌های شاد پخش می‌شود.	۷۷	۹۵	۱۰۵	۱۰۹	۲,۶۴	تاحدی رضایت‌بخش
۴۵	معلم فیلم‌های مرتبط با درس را در کلاس نمایش می‌دهد.	۶۱	۷۱	۱۰۱	۱۵۳	۲,۹۰	تاحدی رضایت‌بخش
۴۶	من از معلم خود جایزه یا کارت امتیاز دریافت می‌کنم.	۱۵۲	۸۷	۶۸	۷۹	۲,۱۹	تاحدی نارضایت‌بخش
۴۷	دوستانم با من رفتار خوبی ندارند و بدرفتاری می‌کنند.	۲۲۸	۱۰۴	۲۳	۳۱	۱,۶۳	بسیار نارضایت‌بخش
۴۸	معلم بعضی درس‌ها را به صورت گروهی درس می‌دهد.	۵۹	۱۱۵	۱۱۷	۹۵	۲,۶۴	تاحدی رضایت‌بخش
۴۹	در مدرسه همیشه کنار دوستان صمیمی‌ام هستم و از بودن با آنها لذت می‌برم.	۲۹	۴۳	۹۳	۲۲۱	۳,۳۱	بسیار رضایت‌بخش
۵۰	معلم در موقع تدریس معمولاً به همه دانش‌آموزان توجه می‌کند و از من هم سوال می‌پرسد.	۳۵	۸۷	۱۲۹	۱۳۵	۲,۹۴	تاحدی رضایت‌بخش
۵۱	امکانات لازم برای تدریس هوشمند در کلاس ما وجود دارد.	۱۹۳	۹۲	۵۹	۴۲	۱,۸۷	تاحدی نارضایت‌بخش
۵۲	سرویس‌های بهداشتی ما در زمستان آب گرم دارد.	۱۳۱	۹۰	۷۹	۸۶	۲,۳۱	تاحدی نارضایت‌بخش
۵۳	من با دوستانم فعالیت‌های گروهی را انجام می‌دهم.	۱۱۹	۱۰۰	۹۷	۷۰	۲,۳۱	تاحدی نارضایت‌بخش
۵۴	دوستانم موقع تشکیل تیم‌های ورزشی و گروه‌های کلاسی، من را انتخاب می‌کنند.	۵۷	۸۸	۱۱۰	۱۳۱	۲,۸۲	تاحدی رضایت‌بخش
۵۵	در زنگ ورزش به من خوش می‌گذرد.	۳۵	۳۴	۸۴	۲۳۳	۳,۳۳	بسیار رضایت‌بخش

باتوجه به جدول ۳ مشاهده می‌کنیم که در سوال ۷، که در رابطه با برگزاری مسابقات ورزشی است، ۳۲۸ نفر گزینه خیلی کم، ۲۶ نفر گزینه کم، ۹ نفر گزینه زیاد و ۲۳ نفر گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند هم‌چنین میانگین این سوال ۱/۲۹ است که با توجه به هنجار از پیش تعیین شده می‌توانیم نتیجه گرفت که دانش‌آموزان از کیفیت برگزاری مسابقات ورزشی در مدرسه، بسیار ناراضی بوده و از وضعیت شادکامی بسیار پایینی برخوردارند. مشاهدات میدانی پژوهشگر هم در بخش همسوسازی همزمان نشان می‌داد که هنگام تکمیل پرسشنامه از سوی دانش‌آموزان برخی از دانش‌آموزان اظهار می‌داشتند که هیچ‌گونه مسابقه ورزشی در مدرسه آنها برگزار نمی‌شود بنابراین سوال می‌کردند که باید کدام گزینه را انتخاب می‌کردند، بنابراین نتایج نشان دهنده این است که با توجه به بازخوردهای دانش‌آموزان که از وضعیت برگزاری مسابقات ورزشی در مدرسه رضایت نداشتند می‌تواند نتایج پرسشنامه و فهرست‌واری را تایید نماید.

در سوال ۱۰ که در ارتباط با میزان رضایت دانش‌آموزان از کیفیت سرویس‌های بهداشتی است، مشاهده می‌شود که ۱۲۹ نفر گزینه خیلی کم، ۹۵ نفر گزینه کم، ۱۰۲ نفر گزینه زیاد و ۶۰ نفر گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند و این سوال با میانگین ۲/۲۴ است و با توجه به هنجار موجود، به لحاظ ویژگی‌های این سوال از شادکامی بسیار پایینی برخوردارند، هم‌چنین مشاهدات میدانی پژوهشگر در بخش همسوسازی نتایج نشانگر آن بود که سرویس‌های بهداشتی مدارس از وضعیت مناسبی برخوردار نبود و اکثر آنها از نظافت کافی برخوردار نبوده‌اند که این موضوع در پاسخ‌های دانش‌آموزان نیز صدق می‌کند، چرا که تعداد ۲۲۴ نفر از دانش‌آموزان از وضعیت سرویس‌های بهداشتی ابراز نارضایتی کرده‌اند، این نکته نیز قابل ذکر است که برخی از دانش‌آموزان هنگامی که از آنها در مورد سرویس بهداشتی سوال می‌شد، بیان می‌داشتند که به دلیل نظافت ناکافی سرویس‌های بهداشتی اصلاً در مدرسه از سرویس‌های بهداشتی استفاده نمی‌نمایند که این می‌تواند برای مسئولین امر قابل تأمل باشد.

با توجه به سوال ۳۹ جدول شماره ۲ که مربوط به عامل دوستان دانش‌آموز است و متن سوال به صورت «دوستانم در مدرسه با من رفتار خوبی دارند» است، ملاحظه می‌کنیم که در این سوال ۳۲ نفر گزینه خیلی کم، ۶۸ نفر گزینه کم، ۱۲۶ نفر گزینه زیاد و ۱۶۰ نفر گزینه

رویکردی آمیخته برای سنجش شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان ابتدایی ...
 خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند، هم‌چنین میانگین این سوال ۳/۰۴ است که با توجه به هنجار از قبل تعیین شده نشان دهنده وضعیت شاد دانش‌آموزان در این سوال است.
 با توجه به سوال ۳۴ که مربوط به عامل تدریس و اخلاق معلم است و متن سوال «من معلم خود را دوست دارم» است، ملاحظه می‌کنیم که تعداد ۱۵ نفر گزینه خیلی کم، ۱۲ نفر گزینه کم، ۳۴ نفر گزینه زیاد و ۳۲۵ نفر گزینه خیلی زیاد را علامت زده‌اند و میانگین این سوال ۳/۷۳ است که نشان‌دهنده وضعیت شادکامی مدرسه‌ای خیلی شاد است.
 به طور کلی به لحاظ شادکامی تحصیلی و در بین ۵۵ گویه سنجش شادکامی مدرسه‌ای در دانش‌آموزان، به ترتیب ۵ گویه معادل ۹,۱ درصد، ۱۵ گویه معادل ۲۷,۳ درصد، ۲۷ گویه معادل ۴۹,۱ درصد، و ۸ گویه معادل ۱۴,۵ درصد، در وضعیت کاملاً نارضایت‌بخش، تاحدی نارضایت‌بخش، تاحدی رضایت‌بخش، کاملاً رضایت‌بخش، قرار داشته است و در کل دانش‌آموزان مورد مطالعه با میانگین شادکامی ۲,۶۴ حدود ۶۶ درصد، از شادکامی مدرسه‌ای نسبتاً متوسطی برخوردار بوده‌اند.

سؤال دوم پژوهشی: آیا بین وضعیت میدانی مشاهده شده با نظرات دانش‌آموزان از شادکامی و در مدرسه مطابقت وجود دارد؟
 برای پاسخ به سوال ۲ میانگین پاسخ‌های دانش‌آموزان به سوال‌های عامل محیطی را با فهرست‌وارسی که سوالات عامل محیطی در آن وجود داشت و توسط محقق بررسی شده بود، مقایسه کردیم، نتایج به صورت زیر است:

جدول ۴. وضعیت برآمده از مشاهده میدانی مدرسه دخترانه پایه پنجم

ردیف	شرح موضوع	بله	خیر	توضیحات
۱	دیوارهای کلاس رنگ‌آمیزی شده است.	✓		
۲	نیمکت‌های کلاس سالم و راحت است.	✓		
۳	دانش‌آموزان کمد شخصی برای گذاشتن وسایل دارند.	✓		
۴	فرم مدرسه خوش رنگ است.	✓		رنگ فرم: صورتی
۵	سیستم گرمایشی مناسب در کلاس وجود دارد.	✓		
۶	سیستم سرمایشی مناسب در کلاس وجود دارد.	✓		
۷	امکانات هوشمند مثل کامپیوتر، پروژکتور در کلاس است.	✓		

ردیف	شرح موضوع	بله	خیر	توضیحات
۸	تعداد دانش‌آموزان کلاس نه خیلی کم و نه خیلی زیاد است.		✓	۳۵ نفر
۹	کلاس تمیز و پاکیزه است.		✓	
۱۰	نور کافی و مناسب در کلاس وجود دارد.		✓	
۱۱	پرده مناسب در کلاس وجود دارد.		✓	
۱۲	ماژیک، تخته وایت بورد و ... در کلاس وجود دارد.		✓	
۱۳	حیاط مدرسه پاکیزه و تمیز است.	✓		
۱۴	سرویس‌های بهداشتی تمیز هستند.		✓	
۱۵	سرویس‌های بهداشتی آب گرم دارند.			
۱۶	مدرسه آزمایشگاه مجهز دارد.	✓		
۱۷	از آزمایشگاه مدرسه به صورت بهینه استفاده می‌شود.	✓		برخی از آزمایش‌ها در کلاس انجام می‌شود.
۱۸	مدرسه کتابخانه خوب و مجهزی دارد.		✓	فضای کوچکی دارد و برای نشستن جایی ندارد.
۱۹	کتابخانه مدرسه کتاب‌های مناسب سن دانش‌آموزان را دارد.	✓		تعداد کتاب‌ها کم بود.
۲۰	کتابخانه صندلی مناسب و به تعداد کافی دارد.		✓	
۲۱	مدرسه مجهز به اتاق کامپیوتر (سایت) است.		✓	
۲۲	در اتاق کامپیوتر به تعداد دانش‌آموزان سیستم وجود دارد.		✓	
۲۳	سیستم‌های اتاق کامپیوتر سالم هستند.		✓	
۲۴	حیاط مدرسه درختکاری شده و گل‌های زیبایی دارد.	✓		درخت دارد اما گل کاری نشده است.
۲۵	امکانات ورزشی برای ورزش دانش‌آموزان در مدرسه هست.	✓		
۲۶	زمین ورزشی مناسب در مدرسه موجود است.	✓		

از آنجایی که فهرست‌وارسی برای هر کلاس جدا جدا تهیه شده و تکمیل شده بود و آوردن آن در مقاله آن را بسیار طولانی می‌کرد، تصمیم گرفته شد فقط مورد اول در مقاله آورده شود. در ادامه هم شش مورد پژوهی مشاهده‌ای میدانی به صورت توصیفی ارائه شده است که می‌تواند در تشخیص وضعیت میدانی مدارس مورد مطالعه از منظر نشانگان محیطی مرتبط با شادکامی مدرسه‌ای تعیین کننده باشد.

رویکردی آمیخته برای سنجش شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان ابتدایی ...

جدول شماره ۵. وضعیت آماره‌های توصیفی در عامل محیطی به تفکیک مدارس دخترانه و پسرانه و پایه‌های

دوره دوم ابتدایی

نوع مدرسه	پایه	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	کمترین مقدار	بیشترین مقدار	درصد پاسخ بله
دخترانه	چهارم	۳۳	۲/۱۶	۰/۳۵۹	۱/۴۰	۳/۰۰	۷۹
	چهارم	۲۹	۲/۵۷	۰/۵۳۱	۱/۴۰	۳/۴۷	۷۳
	پنجم	۳۴	۲/۴۷	۰/۴۵۷	۱/۶۰	۳/۴۷	۵۶
	پنجم	۳۵	۲/۲۴	۰/۴۵۶	۱/۲۷	۳/۲۷	۴۲
	ششم	۳۲	۲/۳۹	۰/۴۳۸	۱/۲۷	۳/۲۰	۵۸
	ششم	۳۳	۲/۶۰	۰/۴۴۷	۱/۴۷	۳/۳۳	۶۹
پسرانه	چهارم	۳۳	۲/۲۷	۰/۳۰۵	۱/۸۰	۲/۹۳	۳۸
	چهارم	۳۲	۲/۶۲	۰/۳۶۶	۱/۵۳	۳/۲۰	۴۲
	پنجم	۳۱	۲/۳۶	۰/۴۲۱	۱/۵۳	۳/۰۷	۴۶
	پنجم	۳۲	۲/۴۲	۰/۳۶۹	۱/۸۳	۳/۴۰	۸۵
	ششم	۲۵	۲/۶۲	۰/۳۳۱	۱/۶۷	۳/۱۳	۳۰
	ششم	۳۷	۲/۳۶	۰/۳۰۷	۱/۸۰	۲/۸۰	۴۲/۳۰

مورد پژوهشی اول (مدرسه دخترانه پایه چهارم):

با توجه به جدول ۴ که عامل محیطی را در بین دانش‌آموزان نشان می‌دهد، مشاهده می‌شود که میانگین پاسخ‌گویی دانش‌آموزان به این عامل ۲/۱ است که با توجه به هنجار مشخص شده توسط پژوهشگر، این کلاس به لحاظ ویژگی‌های محیطی دارای وضعیت ناشاد هستند، هم چنین مشاهدات پژوهشگر که از فهرست‌وارسی در بالا به صورت درصد به دست آمده است با توجه به این که ۷۹ درصد است جزء وضعیت خیلی شاد قرار می‌گیرد که در مقایسه با نظر دانش‌آموزان از نظر محقق وضعیت بهتری دارا می‌باشند. با توجه به نظر پژوهشگر که خود معلم بوده و در اکثر مدارسی که تدریس کرده، امکانات بسیار کم بوده و یا چنین ویژگی‌هایی که در فهرست‌وارسی وجود دارد وجود نداشته اما دانش‌آموزان این مدرسه که در منطقه مرفه نشین منطقه ۱۵ بوده‌اند، امکانات مدرسه را کافی نمی‌دانسته‌اند و انتظار امکانات بیشتری را داشته‌اند، لذا از نظر آنان مدرسه آنها به لحاظ ویژگی‌های محیطی راضی کننده نبوده است و اکثر پاسخ‌ها خیلی کم و کم بوده است و در کلاس چهارم مدرسه دخترانه دیگر مشاهده

می‌شود که میانگین پاسخ‌گویی دانش‌آموزان به این عامل ۲/۵۷ است که با توجه به هنجار مشخص شده توسط پژوهشگر، این کلاس به لحاظ ویژگی‌های محیطی دارای وضعیت شاد هستند، هم‌چنین مشاهدات پژوهشگر که از فهرست‌وارسی در بالا به صورت درصد به دست آمده است با توجه به این که ۷۳ درصد است جزء وضعیت شاد قرار می‌گیرد که با نظر دانش‌آموزان مطابقت داشته و تطابق همگونی یافته‌ها در این مدرسه نیز برقرار است.

مورد پژوهشی دوم (مدرسه دخترانه پایه پنجم):

با توجه به جدول شماره ۴ ما در این پژوهش از مدرسه دخترانه ۲ پایه پنجم داشتیم که در یک مدرسه که عامل محیطی را در بین دانش‌آموزان نشان می‌دهد، مشاهده می‌شود که میانگین پاسخ‌گویی دانش‌آموزان به این عامل ۲/۴۷ است که با توجه به هنجار مشخص شده توسط پژوهشگر، این کلاس به لحاظ ویژگی‌های محیطی دارای وضعیت ناشاد هستند، هم‌چنین مشاهدات پژوهشگر که از فهرست‌وارسی در بالا به صورت درصد به دست آمده است با توجه به این که ۳۵ درصد است جزء وضعیت ناشاد قرار می‌گیرد که با نظر دانش‌آموزان مطابقت دارد. و در کلاس پنجم دخترانه دیگر مشاهده می‌شود که میانگین پاسخ‌گویی دانش‌آموزان به این عامل ۲/۲۴ است که با توجه به هنجار مشخص شده توسط پژوهشگر، این کلاس به لحاظ ویژگی‌های محیطی دارای وضعیت ناشاد هستند، هم‌چنین مشاهدات پژوهشگر که از فهرست‌وارسی در بالا به صورت درصد به دست آمده است با توجه به این که ۴۲ درصد است جزء وضعیت ناشاد قرار می‌گیرد که با نظر دانش‌آموزان همگون بوده بنابراین تطابق همگونی یافته‌ها در داده‌های پرسشنامه و فهرست‌وارسی حاصل می‌شود.

مورد پژوهشی سوم (مدرسه دخترانه پایه ششم):

با توجه به جدول ۴ که عامل محیطی را در بین دانش‌آموزان نشان می‌دهد، مشاهده می‌شود که میانگین پاسخ‌گویی دانش‌آموزان به این عامل ۲/۶۰ است که با توجه به هنجار مشخص شده توسط پژوهشگر، این کلاس به لحاظ ویژگی‌های محیطی دارای وضعیت شاد هستند، هم‌چنین مشاهدات پژوهشگر که از فهرست‌وارسی در بالا به صورت درصد به دست آمده است با توجه به این که ۶۹ درصد است جزء وضعیت شاد قرار می‌گیرد که با نظر دانش‌آموزان مطابقت دارد و در کلاس ششم مدرسه دخترانه دیگر مشاهده می‌شود که میانگین پاسخ‌گویی

رویکردی آمیخته برای سنجش شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان ابتدایی ...

دانش‌آموزان به این عامل ۲,۳۹ است که با توجه به هنجار مشخص شده توسط پژوهشگر، این کلاس به لحاظ ویژگی‌های محیطی دارای وضعیت ناشاد هستند، هم چنین مشاهدات پژوهشگر که از فهرست‌وارسی در بالا به صورت درصد به دست آمده است با توجه به این که بین ۵۸ درصد است جزء وضعیت شاد قرار می‌گیرد که در مقایسه با نظر دانش‌آموزان از نظر محقق وضعیت بهتری دارا می‌باشند.

مورد پژوهشی چهارم (مدرسه پسرانه پایه چهارم):

با توجه به جدول ۴ که عامل محیطی را در بین دانش‌آموزان نشان می‌دهد، مشاهده می‌شود که میانگین پاسخ‌گویی دانش‌آموزان به این عامل ۲/۲۷ است که با توجه به هنجار مشخص شده توسط پژوهشگر، این کلاس به لحاظ ویژگی‌های محیطی دارای وضعیت ناشاد هستند، هم چنین مشاهدات پژوهشگر که از فهرست‌وارسی در بالا به صورت درصد به دست آمده است با توجه به این که ۳۸ درصد است جزء وضعیت ناشاد قرار می‌گیرد که با نظر دانش‌آموزان مطابقت دارد. و در کلاس چهارم مدرسه پسرانه دیگر مشاهده می‌شود که میانگین پاسخ‌گویی دانش‌آموزان به این عامل ۲/۶۲ است که با توجه به هنجار مشخص شده توسط پژوهشگر، این کلاس به لحاظ ویژگی‌های محیطی دارای وضعیت شاد هستند، هم چنین مشاهدات پژوهشگر که از فهرست‌وارسی در بالا به صورت درصد به دست آمده است با توجه به این که ۴۲ درصد است جزء وضعیت ناشاد قرار می‌گیرد که در مقایسه با نظر دانش‌آموزان از نظر دانش‌آموزان وضعیت بهتری دارا می‌باشند. با توجه به اینکه این مدرسه در ناحیه‌ای از منطقه قرار گرفته است که اکثراً فقیر بوده و وضعیت مالی مناسبی ندارند به همین امکانات اندکی که مدرسه دارد راضی هستند و مدرسه به نظر آنها در مقایسه با نظر محقق دارای وضعیت بهتری است.

مورد پژوهشی پنجم (مدرسه پسرانه پایه پنجم):

با توجه به جدول ۴ که عامل محیطی را در بین دانش‌آموزان نشان می‌دهد، مشاهده می‌شود که میانگین پاسخ‌گویی دانش‌آموزان به این عامل ۲/۳۶ است که با توجه به هنجار مشخص شده توسط پژوهشگر، این کلاس به لحاظ ویژگی‌های محیطی دارای وضعیت ناشاد هستند، هم چنین مشاهدات پژوهشگر که از فهرست‌وارسی در بالا به صورت درصد به دست آمده است با توجه به این که ۴۶ درصد است جزء وضعیت ناشاد قرار می‌گیرد که با نظر دانش‌آموزان مطابقت دارد، لذا تطابق همگونی یافته‌ها برقرار است و در کلاس پنجم پسرانه مدرسه دیگر

مشاهده می‌شود که میانگین پاسخ‌گویی دانش‌آموزان به این عامل ۲/۴۲ است که با توجه به هنجار مشخص شده توسط پژوهشگر، این کلاس به لحاظ ویژگی‌های محیطی دارای وضعیت ناشاد هستند، هم‌چنین مشاهدات پژوهشگر که از فهرست‌وارسی در بالا به صورت درصد به دست آمده است با توجه به این که بین ۸۵ درصد است جزء وضعیت خیلی شاد قرار می‌گیرد که در مقایسه با نظر دانش‌آموزان از نظر محقق وضعیت بهتری دارا هستند. با توجه به نظر پژوهشگر که خود معلم بوده و در اکثر مدارسی که تدریس کرده، امکانات بسیار کم بوده و یا چنین ویژگی‌هایی که در فهرست‌وارسی وجود دارد وجود نداشته اما دانش‌آموزان این مدرسه که در منطقه مرفه نشین منطقه ۱۵ بوده‌اند، امکانات مدرسه را کافی نمی‌دانسته‌اند و انتظار امکانات بیشتری را داشته‌اند، لذا از نظر آنان مدرسه شان به لحاظ ویژگی‌های محیطی راضی‌کننده نبوده است و اکثر پاسخ‌ها خیلی کم و کم بوده است.

مورد پژوهشی ششم (مدرسه پسرانه پایه ششم):

با توجه به جدول ۴ که عامل محیطی را در بین دانش‌آموزان نشان می‌دهد، مشاهده می‌شود که میانگین پاسخ‌گویی دانش‌آموزان به این عامل ۲/۳۶ است که با توجه به هنجار مشخص شده توسط پژوهشگر، این کلاس به لحاظ ویژگی‌های محیطی دارای وضعیت ناشاد هستند، هم‌چنین مشاهدات پژوهشگر که از فهرست‌وارسی در بالا به صورت درصد به دست آمده است با توجه به این که ۴۲ درصد است جزء وضعیت ناشاد قرار می‌گیرد که با نظر دانش‌آموزان مطابقت دارد. و در کلاس پنجم دیگر میانگین پاسخ‌گویی دانش‌آموزان به این عامل ۲/۶۲ است که با توجه به هنجار مشخص شده توسط پژوهشگر، این کلاس به لحاظ ویژگی‌های محیطی دارای وضعیت شاد هستند، هم‌چنین مشاهدات پژوهشگر که از فهرست‌وارسی در بالا به صورت درصد به دست آمده است با توجه به این که ۳۰ درصد است جزء وضعیت ناشاد قرار می‌گیرد که مشاهدات پژوهشگر در مقایسه با نظر دانش‌آموزان وضعیت نامناسبی را نشان می‌دهد که می‌توان این‌گونه استنباط کرد به دلیل وضعیت مالی و اقتصادی دانش‌آموزان این ناحیه از منطقه ۱۵ آن‌ها به همین امکانات اندک هم رضایت می‌دهند، اما نویسنده اول که خود معلم است به این مسئله واقف است که مدرسه امکانات کافی برای قرار گرفتن در وضعیت شاد را دارا نیست.

رویکردی آمیخته برای سنجش شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان ابتدایی ... در مجموع یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که در بین مولفه‌های شادکامی مدرسه‌ای، عامل دوستان دانش‌آموز و عامل خود دانش‌آموز به ترتیب بالاترین میانگین را (۲,۹ و ۳,۱) در میان مولفه‌ها دارد که نشان می‌دهد در این دو مولفه دانش‌آموزان از احساس شادکامی مناسبی برخوردار هستند و از این لحاظ شاد هستند، همچنین عامل فرهنگی و عامل محیطی به ترتیب کمترین میانگین را (۲,۲۵ و ۲,۳۸) دارند که نشان می‌دهد دانش‌آموزان خیلی رضایت ندارند و دارای شادی ضعیفی هستند. در نمونه مورد پژوهش میانگین شادکامی ۲,۶۴ با انحراف استاندارد آن ۰,۳۷ بود و نشانگر آن است که دانش‌آموزان این منطقه حدود ۶۶ درصد از شادکامی برخوردارند به عبارت دیگر شادکامی آنها در وضعیت مناسبی قرار دارند یا شاد هستند. هم چنین در پایه‌های مختلف میانگین‌ها تفاوت زیادی با هم ندارند و وضعیت شادی آنها هر سه در وضعیت شاد قرار دارد. بین دانش‌آموزان دختر و پسر هم مقایسه از لحاظ شادکامی صورت گرفت که یافته‌ها نشان داد دانش‌آموزان پسر نسبت به دانش‌آموزان دختر شادتر هستند. هم چنین در بررسی‌های صورت گرفته و نتایجی که از اجرای پرسشنامه شادکامی و فهرست‌وارسی و مقایسه نتایج این دو به دست آمد مشخص شد که در ۷ کلاس نظر دانش‌آموزان و محقق با یکدیگر مطابقت داشت، در سه کلاس که نظر دانش‌آموزان با محقق مطابقت نداشته، محقق شرایط را بهتر ارزیابی کرده و دانش‌آموزان شرایط را مناسب ندانستند و در دو کلاس که نظر محقق با دانش‌آموزان با یکدیگر مطابقت نداشته و دانش‌آموزان شرایط را بهتر ارزیابی کرده‌اند.

نتیجه گیری

یک مدرسه شاد، کودکان شاد پرورش می‌دهد. کودکان شاد به بزرگسالان شاد تبدیل می‌شوند. بزرگسالان شاد یک دنیای شاد می‌سازند. در مدارس، شادی باید در اولویت قرار گیرد. ما نمی‌توانیم از دانش‌آموزان انتظار نتیجه داشته باشیم مگر اینکه از خودشان احساس رضایت و شادی داشته‌باشند (بند، ۲۰۲۱).

در مدارس زمان زیادی صرف آماده‌سازی دانش‌آموزان برای بدست آوردن مهارت برای کسب نمرات بالا به جای یادگیری اصیل می‌شود (میچل، ۱۹۹۷؛ پادایلا، ۲۰۰۷). با توجه به

این که بخش قابل توجهی از زمان دانش‌آموزان در مدرسه سپری می‌شود، لازم است برای تأم کردن این زمان با شادی بیشتر، این موضوع مورد توجه بیشتری قرار گیرد. به علاوه، از آنجایی که در طول تاریخ بشر، شادی یکی از غایت‌های همیشگی انسان‌ها بوده و به طرق گوناگونی در جستجو و تمنای آن بوده‌اند، محیط مدرسه به عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای شکل‌دهنده رفتار افراد می‌تواند سهم زیادی در ایجاد شادی در افراد درون مدرسه و تسری آن به جامعه داشته باشد (جعفری و طالب‌زاده، ۱۳۸۹).

با توجه به پیشینه پژوهش مشخص گردید که بیشتر پژوهش‌ها به صورت رابطه‌ای انجام شده و همه آنها از پرسشنامه‌هایی مانند شادکامی آکسفورد استفاده کرده‌اند که شادی کلی فرد را اندازه می‌گیرد و هیچ یک از آنها از پرسشنامه‌ای که به صورت خاص شادکامی تحصیلی و مرتبط با مدرسه فرد را اندازه بگیرد، استفاده نکرده‌اند.

با توجه به نتایج پژوهش، دوستان دانش‌آموز و خود دانش‌آموز بالاترین میانگین را در میان عوامل ششگانه دارد که با توجه به هنجار از قبل تعیین شده، نشانگر وضعیت خوب بوده و بیانگر این نکته است که دانش‌آموزان از این لحاظ ادراک از شادکامی مناسبی شده و شاد هستند، همچنین مولفه فرهنگی و محیطی از کمترین میانگین برخوردار بوده و می‌توان از لحاظ برنامه‌های فرهنگی دانش‌آموزان خیلی رضایت نداشته و دارای شادی ضعیفی هستند؛ در عامل محیطی نیز مانند عامل فرهنگی دارای وضعیت خوبی بدست نیامد و از این لحاظ نیز دانش‌آموزان دارای ادراک از شادی ضعیفی هستند. بر طبق هنجار تعیین شده و با توجه به میانگین کل بدست آمده برای دانش‌آموزان مورد مطالعه، می‌توان وضعیت شاد را برای ادراک از شادکامی دانش‌آموزان متصور شد.

در بین گویه‌ها، کمترین میانگین مربوط به گویه «در مدرسه ما مسابقات ورزشی مختلفی برگزار می‌شود» است. به نظر می‌رسد با توجه به میانگین پایین این گویه، ضرورت دارد مسئولین مدرسه برای جبران این نقطه ضعف و افزایش شادکامی دانش‌آموزان، تمهیداتی را در نظر گیرند. به بطور مثال می‌توان با توجه به مناسبت‌های مختلف که در طی سال تحصیلی وجود دارد، مسابقاتی را با در نظر گرفتن جوایز مناسب برگزار نموده و زمینه‌ساز ارتقای

رویکردی آمیخته برای سنجش شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان ابتدایی ... کیفیت ادراک از شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان شود. بیشترین میانگین نیز مربوط به گویه «من معلم خود را دوست دارم» است که نشان می‌دهد بیشتر دانش‌آموزان نسبت به معلم خود احساس خوشایندی دارند که به افزایش ادراک از شادکامی آنها منتج شده است؛ لذا به نظر ضرورت دارد تا از با استفاده از فرصت‌هایی نظیر آموزش ضمن خدمت؛ به معلمان درباره نقش برجسته‌ای که علاقه دانش‌آموزان نسبت به آنها در شکل‌گیری و تقویت شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان داشته آگاه شده و همواره در تلاش باشند تا رفتارهای مناسبی را با دانش‌آموزان داشته باشند.

مقایسه عوامل شش‌گانه مرتبط با ادراک از شادکامی دانش‌آموزان نشان می‌دهد که عامل اجرایی مدیریتی از کمترین و عامل معلم از بیشترین تاثیر برخوردار بوده است، این امر ضرورت آموزش و دقت عوامل اجرایی مدرسه شامل مدیر و معاونین برای برخورد مناسب‌تر را روشن می‌نماید. به نظر می‌رسد استفاده از رنگ‌های شاد و روشن در لباس فرم، می‌تواند راهبردی برای ارتقای ادراک دانش‌آموزان از عوامل اجرایی مدیریتی باشد؛ همچنین با توجه به اینکه در پژوهش کمالی‌مهاجر (۱۳۹۸)، اشاره شده است که احساس لذت از ورزش، نقش بسیار مهمی در تقویت ادراک از شادکامی دانش‌آموزان دارد، پیشنهاد می‌شود عوامل اجرایی مدرسه، امکانات ورزشی مناسب از جمله توپ، راکت و تور را برای دانش‌آموزان فراهم نمایند تا از ورزش کردن در مدرسه لذت کامل را ببرند؛ همچنین معاون‌ها و ناظم مدرسه باید در برخورد با دانش‌آموزان رفتار محبت‌آمیز و دوستانه‌ای با دانش‌آموزان داشته باشند و از هرگونه خشونت و اعمال تنبیه خودداری نمایند؛ همچنین زمانی که دانش‌آموزان به کمک آنها نیاز دارند، تمام تلاش خود را برای برطرف نمودن مشکل ایشان به کارگیرند، همچنین با توجه به پژوهش‌های صورت‌گرفته در رابطه با قلدری^۱ در مدرسه، وجود یا تشدید این پدیده در مدرسه باعث کاهش شادکامی دانش‌آموزان می‌شود لذا باید عوامل اجرایی و کارکنان مدرسه در کاهش این پدیده ناخوشایند و افزایش احساس امنیت دانش‌آموزان بکوشند تا زمینه برای بهبود شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان فراهم شود.

همچنین عامل معلم و تدریس او نیز از بیشترین میانگین در بین عامل‌ها برخوردار بوده و این مهم نشان از وضعیت مناسب تدریس و نحوه رفتار معلمان با دانش‌آموزان بوده است؛ برای

مثال و بر طبق مشاهدات میدانی و اظهارات برخی از دانش‌آموزان، هنگامی که دانش‌آموزان درسی را متوجه نمی‌شوند معلم با مهربانی برای آنها درس را توضیح می‌دهد، آزمایش‌های کتاب علوم را انجام می‌دهد، درس‌ها را همراه با بازی و نمایش و داستان توضیح می‌دهد، با دانش‌آموزان رفتار دوستانه‌ای دارد، به همه دانش‌آموزان مسئولیت انجام کار را در کلاس می‌دهد و در کل سر کلاس برای دانش‌آموزان وقت می‌گذارد و با آنها رفتار مناسبی دارد؛ این قبیل رفتارها زمینه‌ساز ارتقای ادراک از شادکامی مدرسه‌ای در دانش‌آموزان شده است.

مقایسه وضعیت عامل محیطی در پرسشنامه با مشاهدات میدانی پژوهشگر حاصل از فهرست‌وارسی نشان می‌دهد که از میان پایه‌های چهارم، دو کلاس به لحاظ شادکامی بین نظر دانش‌آموزان و مشاهدات میدانی پژوهشگر مطابقت کامل وجود داشته و در دو مورد دیگر، نظر پژوهشگر و دانش‌آموزان با یکدیگر به‌طور کامل از میزان انطباق کمتری برخوردار بوده است. در بین پایه‌های پنجم از لحاظ شادکامی در دو کلاس دخترانه نظر دانش‌آموزان با مشاهدات میدانی مطابقت داشت و در یک کلاس پنجم پسرانه مطابقت نداشت. در میان پایه‌های ششم یکی از کلاس‌های دخترانه و یکی از کلاس‌های پسرانه بین نظر دانش‌آموزان و مشاهدات میدانی پژوهشگر مطابقت وجود داشت و نتایج همسو بودند، اما در یک کلاس دخترانه و یک کلاس پسرانه نتایج ناهمسو بودند و بین آنها مطابقت وجود نداشت. این پژوهش با یافته‌های سزر و کان^(۲۰۱۹) و (نصوحی‌دهنوی، احمدی و عابدی، ۱۳۸۳) همسو است.

این پژوهش مانند بسیاری از پژوهش‌ها با محدودیت‌هایی روبرو بود. از مهم‌ترین این محدودیت‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: داده‌های جمع‌آوری‌شده در بخش‌های کیفی و کمی پژوهش مختص به زمان انجام پژوهش بوده و ممکن است مطابقت دقیقی با نیازهای آینده نداشته باشد. یکی دیگر از محدودیت‌های این پژوهش، محدود بودن یافته‌های این مطالعه به دانش‌آموزان مدارس منطقه ۱۵ شهر تهران بود لذا نمی‌توان داده‌های حاصل از این تحقیق را با اطمینان به دانش‌آموزان دیگر مناطق شهر تهران تعمیم داد. از دیگر محدودیت‌های این پژوهش این بود که امکان مصاحبه با والدین دانش‌آموزان و معلمان مدرسه فراهم نشد. در

رویکردی آمیخته برای سنجش شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان ابتدایی ...

این پژوهش تنها مدارس دولتی مورد پژوهش قرار گرفتند و مدارس غیر دولتی و مدارس خاص مورد پژوهش واقع نشد و یافته‌های این پژوهش تنها مختص به مدارس دولتی است و نمی‌توان به تمام مدارس منطقه تعمیم داده شود.

پیشنهاد می‌شود در سال‌های تحصیلی آتی و به صورت مستمر، این پژوهش بر روی دانش‌آموزان شهر تهران و به تفکیک مناطق انجام شده و شرایط را با این پژوهش مقایسه نمود. هم‌چنین پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آینده این ابزار را برای نمونه‌های بزرگتر و متفاوت به کار بست. هم‌چنین پیشنهاد می‌شود که در پژوهش‌های آینده وضعیت شادکامی بین مدارس دولتی و غیر دولتی، هم‌چنین در مدارس مناطق مختلف مورد مقایسه قرار گیرد.

منابع

- احمدی سیاه‌بومی، علی اکبر و صالحی، کیوان (۱۳۹۴). اثربخشی زیبا سازی مدارس بر افزایش شادی در دانش‌آموزان دختر دوره اول متوسطه شهر مبارکه، اولین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی ایران، قم، مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی سروش حکمت مرتضوی.
- احمدی فوسی، زهرا (۱۳۹۲). معیارهای طراحی فضای باز مدارس با رویکرد ارتقا شادابی هنرجویان دختر (طراحی یک نمونه موردی اصفهان)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی.
- ادیب منش، مرزبان و صدر، آمنه. (۱۴۰۰). طراحی الگوی مطلوب برنامه درسی ارتقای مهارت‌های زندگی دانش‌آموزان دوره ابتدایی. مطالعات برنامه درسی، ۱۶(۶۲)، ۲۲۳-۲۵۶.
- ادیب، یوسف؛ زارع، سعیده؛ محمودی، فیروز و بدری، رحیم. (۱۴۰۰). مطالعه فرایند شکل‌گیری بعد عاطفی مشارکت معلمان در آموزش ضمن‌خدمت. مطالعات برنامه‌درسی، ۱۶(۶۳)، ۱۴۱-۱۶۸
- افلاکی فرد، حسین و بزم، قاسم (۱۳۹۷). تأثیرگذاری فضای آموزشی در شادی و یادگیری دانش‌آموزان. مجله دستاوردهای نوین در مطالعات علوم انسانی، ۱(۲)، ۷۷-۴۳.
- بازرگان، عباس (۱۳۹۵). مقدمه‌ای بر روش تحقیق کیفی و آمیخته. تهران: نشر دیدار.
- جعفری، پریوش و طالب‌زاده، فاطمه (۱۳۸۹). ارائه مدلی برای نشاط و شادی در مدارس ابتدایی شهر تهران. فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی، ۴(۴)، ۳۲-۹.
- جعفری مقدم، سعید (۱۳۸۵). گلچینی از اندیشه‌های مدیریت، انتشارات مؤسسه تحقیقات و آموزش مدیریت، چاپ اول.
- کمالی‌مهاجر، رضا (۱۳۹۸). ساخت ابزار برای سنجش شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان ابتدایی: مطالعه‌ای به روش پژوهش آمیخته، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
- کمالی‌مهاجر، رضا؛ صالحی، کیوان؛ مقدم‌زاده، علی و جعفری، فاطمه (۱۴۰۰). ساخت مقیاس سنجش شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان ابتدایی: مطالعه‌ای به روش پژوهش آمیخته. فصلنامه علمی پژوهش در یادگیری آموزشی و مجازی، ۹(۳)، ۵۲-۲۹.
- کمری، مرضیه (۱۳۹۷). بازشناسی مفهوم شادی در بافت مدارس ابتدایی و ارائه راهکارهای عملیاتی شاداب سازی مدارس، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه خوارزمی.

- رویکردی آمیخته برای سنجش شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان ابتدایی ... گرمایی، حسنعلی؛ ملکی، حسن؛ بهشتی، سعید و افهمی، رضا. (۱۳۹۴). *بازشناسی مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی و هنر برای برنامه‌درسی از منظر منابع مکتوب و دیدگاه صاحب‌نظران*. مطالعات برنامه‌درسی، ۱۰ (۳۹)، ۴۹-۷۰.
- معینی، بابک؛ بابا میری، محمد؛ محمدی، یونس و براتی، مجید و رشیدی، سهیلا (۱۳۹۵). *بررسی رابطه بین شادکامی و وضعیت سلامت روان در دانش‌آموزان دختر دبیرستانی: یک مطالعه توصیفی-تحلیلی*. مجله دانشکده پرستاری و مامایی ارومیه، ۱۴ (۱۱)، ۹۵۱-۹۴۲.
- میرزایی، عباسعلی (۱۳۹۵). *رابطه عدالت آموزشی با اشتیاق تحصیلی و شادکامی در بین دانش‌آموزان مدارس استعدادهای درخشان متوسطه دوره دوم شهرمروذشت*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم تحقیقات تهران.
- مجد فر، مرتضی و ابولکاشف نوری، زهرا (۱۳۹۷). *مدارس شاد، چارچوب‌هایی تجربه شده برای بهیویی یادگیری و زندگی دانش‌آموزان در مدارس حوزه آسیا-پاسفیک*. تهران، انتشارات پیشگامان پژوهش مدار.
- نصوحی دهنوی، محمود؛ احمدی، سید احمد و عابدی، محمدرضا (۱۳۸۳). *رابطه بین میزان شادمانی و عوامل آموزشی دانش‌آموزان دبیرستانی*، ۱۹ (۱)، ۵۰-۳۳.
- هزارجریبی، جعفر و مرادی، سجاد. (۱۳۹۶). *درک شهروندان از معانی و تعاریف شادکامی* (پژوهشی کیفی در استان ایلام). *برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، ۹ (۳۳)، ۱۳۴-۱۳۷.
- Band, B. (2021). **Happy School 365: Action Jackson's Guide to Motivating Learners**. *The School Librarian*, 69(1), 71-71.
- Al-Bataineh, O. T., Mahasneh, A. M., & Al-Zoubi, Z. (2021). **The Correlation between Level of School Happiness and Teacher Autonomy in Jordan**. *International Journal of Instruction*, 14(2), 1021-1036.
- Giản, Phạm ., Bảo, Đặng., Tâm, Tăng., Tặc, Phạm. (2021). **Happy Schools: Perspectives and Matters of Organization-Pedagogy in School's Building and Development**. *International Education Studies*. 14(6). 92-102.
- Hart. L. C., Smith. S. Z., Swars. S. L., & Smith. M. E. (2009). **An Examination of Research Methods in Mathematics Education**. *Journal of Mixed Methods Research*.3(1). 26 – 41.
- Hills, P. & Argyle, M. (2002). **The Oxford Happiness Questionnaire**. *Personality and Individual Differences*, 33(7), 1073-1082.

- Kim, S. W., & Kim, L. Y. (2021). "**Happiness education and the free year program in South Korea**". *Comparative Education*, 57(2), 247-266.
- Lahey, J. (2016). **Letting happiness flourish in the classroom** [Blog post]. Retrieved from <https://well.blogs.nytimes.com>.
- Long, R. F., & Huebner, E. S. (2014). **Differential validity of global and domain-specific measures of life satisfaction in the context of schooling**. *Child Indicators Research*, 7, 671-694.
- Lyubomirsky, S., Sheldon, K. M., & Schkade, D. (2005). **Pursuing happiness: The architecture of sustainable change**. *Review of General Psychology*, 9(2), 111-131.
- Martin-Krumm, C., Fenouillet, F., Csillik, A., Kern, L., Besançon, M., Heutte, J., ... Diener, E. (2016). **Changes in emotions from childhood to young adulthood**. *Child Indicators Research*, 11(2), 541-561. <http://dx.doi.org/10.1007/s12187-016-9440-9>. *Child Indicators Research*, 11, 541-561.
- Mitchell, K. J. (1997). **What happens when school reform and accountability testing meet?** *Theory into Practice*, 36(4), 262-266.
- OECD (2017), PISA 2015 Results (Volume III): Students' Well-Being, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264273856-en>.
- Padilla, R. (2005). **High-stakes testing and educational accountability as social constructions across cultures**. In A. Valenzuela (Ed.), *Leaving children behind: How 'Texas-style' accountability fails Latino youth* (pp. 249-262). Albany, NY: State University of New York Press.
- Sezer, S., & Can, E. (2019). **School happiness: a scale development and implementation study**. *Euras. J. Educ. Res.* 79, 167-190.
- Sezer, S. & Can, E. (2020). **School Happiness: A Grounded Theory**. *Educational Policy Analysis and Strategic Research*, 15(1), 44-62.
- Salehi, K., & Golafshani, N. (2010). **Using mixed methods in research studies: an opportunity with its challenges**. *International journal of multiple research approaches*, 4, 186 - 191.
- Seligman, Martin E. P. (1990). **Learned Optimism** , New York: Alfred A. Knopf, Inc., p. 101, ISBN 0-394-57915-1. Mahon, N. E. Yarcheski. A. and Yarcheski. T. J. (2010).
- Telef, B. B., (2021). **The Relation between Happiness, School Satisfaction, and Positive Experiences at School in Secondary School Students.**, *Education and Science*, 46(205), 359-371.

رویکردی آمیخته برای سنجش شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان ابتدایی ...

Tian, L., Zhao, J., Scott Huebner, E. (2015). **School-related social support and subjective well-being in school among adolescents**: The roles of self-system factors. *Journal of Adolescence*, 45(8), 138-148.